

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ НЕДІЙСНИМ, ВЧИНЕНОГО ПІД ВПЛИВОМ ПОМИЛКИ ТА ОБМАНУ

ЩЕРБАКОВ В.В. - студент 3 курсу групи 2 господарсько-правового факультету Національного університету імені Ярослава Мудрого
DOI 10.32782/НР.2021.2.24

У статті досліджуються питання визнання договору дарування недійсним, вчиненого під впливом помилки та обману на підставі сформованої судової практики. Встановлено, що найпоширенішими підставами визнання договору дарування недійсним є невідповідність такої умови дійсності правочину як «співпадіння волі та волевиявлення сторін» (т.з. вади волі).

Обґрунтовані положення, які слід врахувати під час доказування недійсності договору дарування, вчиненого під впливом помилки, зокрема: особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести, що така помилка дійсно мала місце, а також, що вона має істотне значення; істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність і можливість використання за цільовим призначенням; помилка щодо мотивів не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом.

Визначені положення, які слід врахувати під час доказування недійсності договору дарування, вчиненого під впливом обману, а саме: ознакою обману є умисел у діях однієї зі сторін правочину; обман має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування; правочин визнається вчиненим під впливом обману у випадках наявності введення іншої сторони в оману щодо обставин, які впливають на вчинення право-

чину; наявність умислу в діях відповідача, істотність значення обставин, щодо яких особа введено в оману, і сам факт обману повинна довести особа, яка діяла під впливом обману; суб'єктом введення в оману завжди є сторона правочину, – як безпосередньо, так і через інших осіб за домовленістю.

Ключові слова: договір дарування; дарувальник; обдарований; недійсність правочину; воля та волевиявлення; обман; помилка.

Постановка проблеми

Недійсність правочинів є одним із найскладніших підрозділів цивільного права та викликає постійні дискусії як серед науковців, так і серед суддів та інших практикуючих юристів. Це обумовлено, насамперед, особливою правовою природою цього інституту. Переважна частина цивільного права оперує юридичними фактами, які мають незмінне значення для учасників відповідних правовідносин, наприклад: укладення договору, невиконання зобов'язання, заподіяння шкоди тощо. Натомість визнання правочину недійсним фактично змінює його статус на «неправомірний юридичний факт» уже після того, як протягом тривалого часу він розглядався і сторонами, і суспільством як правомірний та обов'язковий до виконання. Більше того, досить часто визнання правочину недійсним спричиняє наслідки не тільки для його сторін, але і впливає на права третіх осіб. Необхідність балансування інтересів усіх цих суб'єктів є непростим завданням

для судді при визначенні наслідків недійсності правочину.

Кожен день виникають спори щодо відповідності договорів нормам чинного законодавства і вагомий пласт спорів, які розглядаються судами, становлять справи про визнання недійсними договорів дарування. Ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах і зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед тих, хто займався вивченням цього питання можна виділити таких науковців і дослідників як: М. Бару, Л. Баранову, В. Борисову, К. Граве, О. Дзеру, І. Жилінкову, А. Ісаєва, І. Коробейнікова, В. Кучера, Н. Кузнецову, Н. Мещерякова, Т. Ніколаєва, В. Новікова, І. Новицького, І. Спасибо-Фатєєву, О. Розгон, В. Яроцького та інших.

Але різна за змістом судова практика спонукає до постійного вивчення та аналізу не тільки теоретичних аспектів недійсності договору дарування, а й практичних, зокрема визнання недійсними договорів дарування, вчинених особою помилково та під впливом обману.

Метою дослідження є обґрунтування положень щодо удосконалення законодавства про визнання договору дарування недійсним та практики його застосування під час розгляду судами такої категорії справ.

Виклад основного матеріалу

Підстави для визнання договорів недійсними визначені Цивільним кодексом України [1]. Такі підстави є спільними при визнанні недійсним будь-якого правочину, і договір дарування не є винятком. Відповідно до ст. 215 ЦК України правочин є недійсним у разі недодержання сторонами при його укладанні вимог, що встановлені законом. Крім того, законом встановлено конкретні випадки, при настанні яких правочин може бути визнаний недійсним у судовому порядку. Так, згідно зі статтями 229–230 ЦК України недійсними правочинами визнаються наступні: правочин,

вчинений особою помилково, та правочин, вчинений під впливом обману.

Правочин, вчинений особою помилково (під впливом помилки) щодо обставин, які мають істотне значення. Воля особи до вчинення правочину та результат правочину не узгоджуються в разі помилки, якщо вона має істотне значення. Істотною може вважатись помилка, наслідки якої взагалі неможливо усунути або для їх усунення стороні, яка помилилася, необхідно здійснити значні витрати. Найчастіше хибне сприйняття стосується правової природи та предмета правочину, що може виникнути при визначенні тотожності предмета. Обставини, щодо яких помилилася сторона правочину, мають існувати або, навпаки, бути відсутніми саме на момент вчинення правочину. Сторона, на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним, повинна довести, що така помилка насправді мала місце, тобто надати докази, які б свідчили про її помилку щодо істотних обставин правочину. Згідно зі ст. 229 ЦК України, якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Згідно п. 19 ППВС України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [2] від 06.11.2009 року, обставини, щодо яких помилилася сторона правочину (ст. 229 ЦК України), мають існувати саме на момент вчинення правочину. Як правильно зазначає О. В. Розгон, особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести, що така помилка дійсно мала місце, а також що вона має істотне значення [3, с. 23]. Не є помилкою щодо якості речі неможливість її використання або виникнення труднощів у її використанні, що сталося після виконання хоча б однією зі сторін зобов'язань, які виникли з правочину, і не пов'язане з поведінкою іншої сторони правочину. Не має правового значення помилка щодо розрахунку одержання користі від вчиненого правочину.

Поширеним прикладом справ про визнання недійсним правочину з мотивів вчинення його під впливом помилки є спори

про визнання недійсним договору дарування житла за позовом дарувальника, який посилається на те, що він вважав, що укладає договір довічного утримання.

У п. 11 Аналізу ВССУ щодо застосування Постанови Пленуму ВСУ № 9 з цього приводу вказано наступне: «...Значну частину спорів, які розглядалися судами, становлять справи про визнання недійсними правочинів, вчинених під впливом обману або помилки; найчастіше це пов'язано із відчуженням нерухомого майна. Визначення поняття обману, помилки та їх ознак є досить актуальною проблемою з огляду на те, що у правозастосовчій практиці ці поняття іноді або ототожнюються, або робиться висновок, наприклад, про те, що обман з боку однієї сторони зумовив помилку з боку іншої сторони».

Такий висновок передбачає його обґрунтування з посиланням на конкретні обставини справи, адже має суттєве значення те, щодо яких саме обставин помилилася особа, чи була вона стороною правочину, ким і за яких обставин було повідомлено викривлену інформацію з метою спонукати особу до вчинення правочину тощо.

Позивачі, звертаючись із такими вимогами, в основному обґрунтовували їх тим, що, укладаючи договори дарування, вони вважали, що укладають договір довічного утримання, а тому помилялися щодо правових наслідків договору, і це є обставиною, що має істотне значення для визнання правочину недійсним з підстав, передбачених ст. 229 ЦК України [4, с. 117].

Втім, як слушно зауважує І. В. Спасибо-Фатєєва, помилка щодо предмета правочину може стосуватися неправильного уявлення про його склад або властивості. Це може мати місце, коли цей предмет становить не окрема річ, а сукупність речей, майновий комплекс і за відсутності вимог закону щодо правочинів з ними, особа не мала повного уявлення про його склад. При зверненні до суду особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести на підставі належних і допустимих доказів, у тому числі пояснень сторін і письмових доказів, наявність обставин, які вказують на помилку, – неправильне сприй-

няття нею фактичних обставин правочину, що вплинуло на її волевиявлення, дійсно було і має істотне значення [5, с. 164].

ВССУ з цього приводу зазначає: «...під час розгляду справ про оспорення правочинів із вказаних підстав судам слід ретельно та достеменно встановлювати не тільки обставини, на які посилається позивач як на обґрунтування свого позову (чи є він особою похилого віку, чи є відчужуване майно його єдиним житлом, чи отримував він кошти за нього, чи була обіцянка відповідача піклуватися про нього), а й обставини щодо посвідчення нотаріусом правочину. Зокрема, суди мають встановлювати, чи було прочитано текст правочину вголос нотаріусом, зважаючи на похилий вік чи наявність певних хвороб у позивача, чи здійснювалось нотаріусом роз'яснення сторонам правочину його правових наслідків. Встановлення зазначених обставин може мати важливе значення для визначення того, чи усвідомлював (і в якій мірі) позивач на момент укладення правочину його правову природу та юридичні наслідки. За необхідності для встановлення таких обставин суд вправі допитати нотаріуса, що посвідчував договір» [6]. Водночас, при вирішенні питання про допит нотаріуса як свідка слід урахувувати обмеження, встановлені ч. 9 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» [7], відповідно до якої нотаріус не має права давати свідчення як свідок щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії.

Також слід розуміти, що при вирішенні питання щодо вчинення правочину під впливом помилки суд оцінює наведені обставини у сукупності, а відтак існування однієї із вказаних обставин саме по собі не є достатньою обставиною для висновку про укладення договору дарування нерухомості під впливом помилки.

Прикладом такої оцінки є постанова ВСУ від 27.04.2016 року у справі № 6-372цс-16, якою залишено без змін рішення суду першої інстанції про визнання договору дарування недійсним за наступних підстав: «...Ураховуючи викладене, особа на підтвердження своїх вимог про визнання пра-

вочину недійсним повинна довести на підставі належних і допустимих доказів, у тому числі пояснень сторін і письмових доказів, наявність обставин, які вказують на помилку, – неправильне сприйняття нею фактичних обставин правочину, що вплинуло на її волевиявлення, і що ця помилка дійсно була і має істотне значення. Такими обставинами є: вік позивача, його стан здоров'я та потреба у зв'язку із цим у догляді й сторонній допомозі; наявність у позивача спірного житла як єдиного; відсутність фактичної передачі спірного нерухомого майна за оспорюваним договором дарувальником обдаровуваному та продовження позивачем проживати у спірній квартирі після укладення договору дарування.

З цього приводу ВСУ висловив свою правову позицію стосовно визнання недійсним договору дарування, вчиненого під впливом помилки, а саме: «наявність чи відсутність помилки – неправильного сприйняття позивачем фактичних обставин правочину, що вплинуло на волевиявлення особи під час укладення договору дарування замість договору довічного утримання, суд визначає не тільки за фактом прочитання сторонами тексту оспорюваного договору дарування та роз'яснення нотаріусом суті договору, а й за такими обставинами, як: вік позивача, його стан здоров'я та потреба у зв'язку із цим у догляді й сторонній допомозі; наявність у позивача спірного нерухомого майна за оспорюваним договором дарування дарувальником обдаровуваному та продовження позивачем проживати в спірній квартирі після укладення договору дарування. Лише в разі встановлення цих обставин норми ч. 1 ст. 229 та ст.ст. 203 та 717 ЦК України у сукупності вважаються правильно застосованими» [8].

З огляду на викладене суд першої інстанції, установивши, що ОСОБА_3, як людина похилого віку, за станом здоров'я потребує стороннього догляду та матеріальної допомоги, погодився на передачу квартири, яка є його єдиним житлом та у якій він продовжував проживати після укладення договору дарування, у власність ОСОБА_1 лише за умови довічного утримання й, укладаючи спірний договір, помилявся щодо право-

вої природи правочину, прав та обов'язків, які виникнуть після цього укладенням між ним і відповідачем, дійшов правильного висновку про наявність правових підстав для визнання недійсним спірного договору дарування в порядку статті 229 ЦК України ...» [9].

Аналогічного висновку про недійсність договору дарування ВСУ дійшов у Постанові від 16.03.2016 у справі № 6-93цс16, оскільки «...судом апеляційної інстанції встановлено, що після укладення оспорюваного договору дарування ОСОБА_3 продовжувала проживати у спірній квартирі до своєї смерті; передача квартири фактично не відбулася; у силу свого похилого віку та стану здоров'я остання потребувала стороннього догляду та матеріальної допомоги; ОСОБА_3 зверталася до суду з позовною заявою про визнання спірного договору дарування недійсним у силу статті 229 ЦК України; у матеріалах справи наявна відмова у порушенні кримінальної справи за заявою ОСОБИ_3 з приводу вчинення ОСОБА_2 шахрайських дій з метою заволодіння її квартирою, у яких заявниця стверджувала про те, що вона не розуміла, що вчиняє договір дарування, а не договір довічного утримання...» [10].

Слід акцентувати увагу, що предметом доказування в суді є те, що помилка дійсно мала місце, а також, що вона має істотне значення. Так, згідно зі ст. 60 Цивільно-процесуального кодексу України [11], кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених ст. 61 цього Кодексу. Докази подаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. Доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі і щодо яких у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, виникає спір. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях. Так, наприклад, сам дарувальник за життя не звертався до суду з позовом, що під час укладання правочину помилявся і ця помилка має істотне значення, не заперечував дійсність правочину. Під час укладання правочину нотаріусом йому були роз'яснені всі наслідки правочину, від-

мінність договору дарування від договорів довічного утримання та купівлі-продажу. Зазначені обставини не спростовані позивачем. Наявність між ОСОБА_8 та його синами певних стосунків, не повідомлення їх про намір подарувати квартиру не є переконливим доказом наявності помилки під час укладання правочину. Також не є такими доказами отримання ОСОБА_8 грошової допомоги на лікування від відповідача. Навпаки, про намір ОСОБА_8 подарувати квартиру свідчать свідки ОСОБА_10, ОСОБА_11 та нотаріус ОСОБА_6. Отже, позивачем не доведено суду, що ОСОБА_8 помилявся щодо істотних обставин правочину під час укладання договору дарування. Позовні вимоги ґрунтуються на припущеннях і не підлягають задоволенню [12].

Правочин може бути визнаний вчиненим під впливом обману у випадку навмисного цілеспрямованого введення іншої сторони в оману щодо фактів, які впливають на укладання правочину. Правочин укладений під впливом обману, якщо одна з його сторін навмисно ввела іншу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення. Ознакою обману, на відміну від помилки, є умисел: особа знає про наявність чи відсутність певних обставин і про те, що друга сторона, якби вона володіла цією інформацією, не вступила б у правовідносини, не вигідні для неї. Обман також має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування. Правочин, здійснений під впливом обману, на підставі ст. 230 ЦК України може бути визнаний судом недійсним. Вбачається, що саме позивач як сторона, яка діяла під впливом обману, повинен довести наявність умислу з боку відповідача, істотність значення обставин, щодо яких її введено в оману, і сам факт обману. Якщо все інше, крім умислу, доведено, вважається, що мала місце помилка. Варто враховувати, що обман стосовно мотиву, тобто внутрішнього спонукання особи до здійснення правочину, не має істотного значення. Закон не передбачає недійсність удаваного правочину, а лише пропонує застосувати до відносин сторін норми, що регулюють той правочин,

який сторони дійсно мали на увазі. Так, до прикладу, свої позовні вимоги позивачка обґрунтовувала тим, що договір дарування вона уклала під впливом тяжкої обставини, на вкрай не вигідних умовах, оскільки на момент його укладення була тяжко хворою і потребувала догляду. Відповідачі, скориставшись її станом, вмовили укласти спірний правочин, який би гарантував їх догляд за нею до самої смерті. Проте після укладення договору дарування відповідачі змінили ставлення до неї, мотивуючи свою відмову тим, що вони не брали на себе таких обов'язків за договором. Укладення договору поставило її у вкрай не вигідне становище, оскільки вона іншого житла не має і позбавлена сторонньої допомоги, на яку розраховувала. Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, виходив з того, що хвороба позивачки не вплинула на її волевиявлення подарувати квартиру В. О. М., якому вона у серпні 2007 р. надала довіреність на представництво її інтересів з питань підготовки та отримання всіх необхідних документів для подальшого дарування квартири [13].

Інколи зустрічаються випадки, коли відсутні в діях «іншої сторони – ОСОБА_2» наміри ввести в оману або змусити ОСОБА_1 укласти договір під впливом помилки, оскільки ОСОБА_1 помилилася в результаті її власного недбальства. Але помилка внаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним (п. 19 ППВС України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11.2009 року).

Наведемо приклади судових рішень з помилковим сприйняттям обставин, які мають істотне значення, зокрема, щодо правової природи правочину, прав та обов'язків сторін, оскільки сторона договору вважає цей правочин договором довічного утримання, а не договором дарування.

Так, позивачка зазначила, що, укладаючи договори дарування, мала на меті укладення договору довічного утримання, оскільки є інвалідом I групи через вродже-

ну сліпоту, у силу похилого віку та за станом здоров'я потребує сторонньої допомоги і догляду. Посилаючись на те, що укладені договори не відповідали її внутрішній волі, просила визнати їх недійсними. Суд касаційної інстанції (ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 березня 2012 року), залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій про задоволення позовних вимог щодо визнання договору дарування недійсним, виходив із того, що позивач, який є особою похилого віку, інвалідом I групи, укладаючи договір, мав на меті отримати від відповідача необхідну допомогу та догляд і не мав наміру дарувати будинок сторонній людині, що свідчить про укладення договору під впливом помилки. У цій справі касаційний суд, відмовляючи у відкритті провадження, не звернув уваги на те, що всупереч вимогам ч. 1 ст. 229 ГК рішення апеляційного суду не містить переконливих висновків про наявність або відсутність помилки — неправильного сприйняття позивачкою фактичних обставин договору, що вплинуло на її волевиявлення і залишив без уваги висновки суду першої інстанції, засновані на встановленому факті відсутності волевиявлення при укладенні нею договору про безоплатну передачу у власність відповідача будинку, який є її єдиним житлом, і двох земельних ділянок. Позивачка за станом здоров'я потребує стороннього догляду та матеріальної допомоги, погодилася на передачу нерухомого майна у власність відповідача тільки за умови довічного утримання та, укладаючи спірні договори, помилялася щодо правової природи правочину, прав та обов'язків, які виникнуть після його укладення між нею і відповідачем [14].

Зауважимо, що у суді має бути доведено наявність або відсутність помилки у зв'язку з неправильним сприйняттям фактичних обставин договору, що вплинуло на її волевиявлення або є підстави вважати, що це суперечить інтересам особи. Так, позивач пояснив, що договір дарування квартири повинен бути визнаний недійсним на підставі того, що цей договір був складений під впливом помилки, оскільки насправді

йшлося про укладення договору довічного утримання (догляду), і позивач мав на увазі цей договір, але всупереч його інтересам був укладений договір дарування квартири. Із змісту договору, який був укладений між сторонами, слідує, що ОСОБА_1 подарував, а ОСОБА_2 прийняла в дар квартиру під номером 4 у будинку № 7 по вулиці Ігнатенка у місті Ялта. Приватний нотаріус ОСОБА_4 підтвердив у судовому засіданні, що сторони мали намір укласти тільки договір дарування квартири, про укладання договору довічного утримання (догляду) не йшлося. На момент укладання цього договору відповідач ОСОБА_2 не була сторонньою людиною для позивача. Свідок ОСОБА_7 підтвердила той факт, що її сусід ОСОБА_1 протягом двох або більше років проживав разом з ОСОБА_2, він їй казав, що це його дружина. Позивач не навів доказів стосовно заявлених вимог. Посилання позивача на поганий стан здоров'я в момент укладення договору не може бути прийняте судом до уваги, оскільки у суду не має підстав ставити під сумнів пояснення третьої особи приватного нотаріуса ОСОБА_4 про обставини укладення договору дарування квартири. Суд не погоджується з тезою позивача про те, що цей договір був складений під впливом помилки та не бачить у діях відповідачки або нотаріуса наміру ввести в оману ОСОБА_1. Заява ОСОБА_1 про те, що він мав на увазі договір довічного утримання (догляду) не знайшла свого підтвердження у судовому засіданні і спростовується доказами, які були предметом дослідження у судовому засіданні. У цьому випадку вбачається погоджена дія двох сторін дарувальника та обдаровуваної особи на укладання договору дарування квартири, що підтверджується, у тому числі, і поясненнями приватного нотаріуса, який перевіряв дієздатність сторін і переконався у їх намірах, а саме, у намірах дарувальника ОСОБА_1 подарувати квартиру, а обдаровуваної ОСОБА_2 прийняти в дар вказану квартиру. У суду не має підстав вважати договір дарування договором довічного утримання, а тому не має підстав для розірвання цього договору (довічного утримання). Посилання позивача на ту обставину, що відповідачка не виконує взя-

ті на себе обов'язки по догляду за ним, не можуть бути прийнятими до уваги, оскільки у договорі прямо сказано про те, що дарувальник також свідчить, що укладення цього договору не пов'язане із виконанням Обдаровуваною будь-яких дій майнового або немайнового характеру на користь Дарувальника зараз або в майбутньому (п.6 договору). На підставі наведеного у суду також не має підстав для визнання недійсним договору дарування, який був складений між ОСОБА_2 і ОСОБА_3. Підстав для задоволення позову неає [15].

Висновки

По-перше, аналіз судової практики щодо визнання договору дарування недійсним свідчить про те, що найпоширенішими підставами визнання договору дарування недійсним є невідповідність такої умови дійсності правочину як «співпадиння волі та волевиявлення сторін» (т.з. вади волі) (укладення договору дарування під впливом помилки, обману).

По-друге, під час доказування недійсності договору дарування, вчиненого під впливом помилки, слід враховувати наступні положення: (1) особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести, що така помилка дійсно мала місце, а також що вона має істотне значення; (2) істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність і можливість використання за цільовим призначенням; (3) помилка щодо мотивів не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом; (4) не є помилкою щодо якості речі неможливість її використання або виникнення труднощів у її використанні, що сталося після виконання хоча б однією із сторін зобов'язань, які виникли з правочину, і не пов'язане із поведінкою іншої сторони правочину.

По-третє, під час доказування недійсності договору дарування, вчиненого під впливом обману, слід враховувати наступні положення: (1) на відміну від помилки, ознакою обману є умисел у діях однієї зі сторін правочину; (2) обман має місце, якщо

сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування;- (3) правочин визнається вчиненим під впливом обману у випадках навмисного введення іншої сторони в оману щодо обставин, які впливають на вчинення правочину;- (4) наявність умислу в діях відповідача, істотність значення обставин, щодо яких особу введено в оману, і сам факт обману повинна довести особа, яка діяла під впливом обману (обман щодо мотивів правочину не має істотного значення); (5) суб'єктом введення в оману завжди є сторона правочину, – як безпосередньо, так і через інших осіб за домовленістю.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.

2. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/y0009700-09/print1331651577237367>

3. Розгон О. В. Визнання договору дарування, вчиненого фізичною особою помилково або під впливом обману. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2019 р. № 1-2. С. 21-35.

4. Нижний А. В., Ходаківський М. П., Юровська Г. В. Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика. Посібник для суддів. Київ: Алерта, 2020. 234 с.

5. Недійсність правочинів: комент. суд. практики /[І. В. Спасибо-Фатеева, В. І. Крат, Н. Ю. Філатова та ін.]; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків: Право, 2018. 264 с.

6. п. 11 Аналіз окремих питань судової практики, що виникають при застосуванні судами рекомендаційних роз'яснень, викладених у постанові Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 року № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 24.01.2017. Офіц.сайт Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цивіл. і кримін. справ. URL:

http://www.sc.gov.ua/ua/golovna_stirinka/vssu_opriljudneno_novi_uzagalnennja_sudovoj

7. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

8. Постанова Пленуму ВСУ від 13.04.2016 у справі № 6-2953цс15. Єдин. держ. реєстр суд. рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57586171>

9. Постанова Верховного Суду України від 27.04.2016 у справі № 6-372цс16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57463802>

10. Постанова Верховного Суду України від 16.03.2016 у справі № 6-93цс16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56815956>

11. Цивільно-процесуальний кодекс України від 8 березня 2003 року № 1618-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2004 р. № 40, / 40-42 / Ст. 492.

12. Про визнання договору дарування недійсним. — Рішення. — 28 липня 2010 року. Справа №22ц-11354 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10721315>

13. Узагальнення практики розгляду районними судами м. Києва цивільних справ про визнання правочинів недійсними за друге півріччя 2008 р. та перше півріччя 2009 р. Апеляційного суду м. Києва. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00113.html

14. Про визнання договорів дарування недійсними: Постанова Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України від 18.06.2014 р. № 6-69ц14 URL: www.scourt.gov.ua/clients/vsu/.../6-69ц14.doc

15. Про визнання недійсними договорів дарування квартири, про визнання договору дарування квартири договором довічного утримання, про розірвання договору довічного утримання. — Рішення. — 20 травня 2009 року. Справа № 2-1843/09 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/5649087>

SUMMARY

The article examines the issues of recognizing a gift agreement as invalid, committed under the influence of delusion and deception on the basis of established judicial practice. It has been established that the most common grounds for recognizing a gift agreement as invalid is the discrepancy between such a condition of the validity of the transaction as "coincidence of the will and expression of the will of the parties" (the so-called lack of freedom).

Provisions are substantiated that should be taken into account when proving the invalidity of a gift agreement made under the influence of delusion, in particular: a person, in confirmation of his claims to recognize the transaction as invalid, must prove that such a delusion really took place, and also that it is of significant importance; delusion about the nature of the transaction, the rights and obligations of the parties, such properties and qualities of the thing that significantly reduce its value and the possibility of using it for its intended purpose; a delusion regarding the motives is not significant, except in cases established by law.

The article defines the provisions that should be taken into account when proving the invalidity of a gift agreement made under the influence of deception, namely: a sign of deception is intent in the actions of one of the parties to the transaction; deception takes place if the party denies the existence of circumstances that may interfere with the transaction, or if it is silent about their existence; the transaction is deemed to have been completed under the influence of deception in cases of deliberate misleading of the other party regarding the circumstances that affect the transaction; the presence of intent in the actions of the defendant, the materiality of the significance of the circumstances regarding which the person was misled, and the very fact of deception must be proved by the person who acted under the influence of deception; the subject of misleading is always a party to the transaction - both directly and through other persons by agreement.

Decisions of the Supreme Court are given that are relevant to the issue under consideration, and specific examples from the judicial practice are given to better reflection the state of affairs at present and those problems that need to be resolved.

The work indicates the thoughts of scientists and researchers on a specific issue, which is an important component of solving existing problems.

Key words: the gift agreement; a donor; a gifted; an invalidity of the transaction; a will and expression of will; a deception; a delusion.